

др Живко Андријашевић

ИСТОРИЈА ЦРНЕ ГОРЕ

(Од најстаријих времена до 2006. године)

M
Vukotić
Media

ATLAS
FONDACIJA

ДУКЉАНСКА КРАЉЕВИНА

Трагови материјалне културе, који свједоче о постојању људских заједница на простору Црне Горе, старији су од 180.000 година. Први поуздани подаци о етничком карактеру становништва, које је живјело на територији Црне Горе, потичу из раног бронзаног доба (2000-1500. године п. н. е.). На основу остатака материјалне културе, утврђено је да је ријеч о Илирима. У вријеме раног гвозденог доба (1000-500. године п. н. е.) Илири су на простору Црне Горе изградили племенску организацију, која је касније прерасла у државу. Током III вијека п. н. е. илирска држава се сукобљава с Грцима, који покушавају да овладају јадранском обалом. Почетком III вијека п. н. е. Илири се сукобљавају с Римљанима. Први римски поход на илирску државу почео је 229. године п. н. е. У том походу Римљани нијесу успјели да заузму илирску државу, већ им је то успјело тек 168. године п. н. е. Послије нестанка илирске државе, започиње процес досељавања романског становништва и романизације илирских племена. Процес романизације Илира био је најинтензивнији крајем III и почетком IV вијека, када је на простору Црне Горе извршена и хришћанизација становништва.

Почетком I вијека територија илирске државе била је у саставу римске провинције Далмација, да би крајем III вијека (297) од једног дијела провинције Далмација била формирана нова провинција – Превалис (Превалитана), која је обухватала територију данашње Црне Горе. Када је крајем IV вијека

Римско царство подијељено на Источно и Западно, провинција Превалис припала је Источном римском царству, које ће касније добити име – Византијско царство (Византија).

Крајем VI вијека Словени почињу да продиру на територију Византијског царства, прелазећи границу царства на Сави и Дунаву. У први мах је изгледало да ће Византија успјети да заустави продор словенских племена на Балкан, али након пристизања све бројнијих словенских скупина, показало се да она то није у стању. Захваљујући слабостима византијског одбрамбеног система, словенска племена су почетком VII вијека трајно населила Балкан, и запосјела најприје подунавске провинције царства, а затим и обалу Јадрана. До половине VII вијека Словени су, због бројности и војничке снаге, постали доминантна етничка скупина на Балкану, па је византијска власт морала наћи начина да их учини лојалним поданицима. Углавном је то покушавала остварити придобијањем њихових племенских вођа, кнежева, којима даје титуле „архонта“.

Један од словенских народа који је почетком VII вијека населио Балканско полуострво, били су и преци Црногораца. Њихова прапостојбина вјероватно је Полабље или простор источно од Карпата, око Дњепра и Дњестра. Приликом доласка на Балкан, преци Црногораца населили су области некадашње римске провинције Превалис. Простор на коме су се настанили угрубо се може ограничити Боком Которском, ријекама Пивом, Таром и Дримом. У вријеме њиховог доласка, овдје је живјело християнизовано илирско-романско становништво, а за област коју су населили одавно се био усталио назив Дукља. Византијски цар Константин Порфиригенит (905-959) у свом дјелу „Де администрандо империо“ претке Црногораца назива Дукљанима (Диоклицијанима), објашњавајући да су они ово име добили због тога што су населили области око римског града Дукље. О етничком поријеклу Дукљана он не даје податке.

Током VII и VIII вијека Дукљани су нашли своје мјесто у оквиру Византије, да би, вјероватно, почетком IX вијека, формирали посебну административну област - кнежевину, која је у потпуности била подређена византијској управи. Први поуздани доказ да је Дукља била кнежевина и да је имала кнеза, засигурно подложног Византији, потиче из IX вијека. О томе свједочи печат дукљанског кнеза Петра, који је имао натпис - „Петар архонт Диоклије“. Такође, у IX вијеку, становништво Дукље је христијанизирано, и то, по свој прилици, у вријеме цара Василија I (867-886).

Посљедњих година IX вијека византијска власт у Дукљи није била тако снажна, јер је 896. бугарски владар Симеон поразио Византију и овладао великим дијелом Балкана. Симеон је 913. године дошао с војском до зидина Цариграда и приморао цариградског патријарха да га прогласи царем. Четири године касније (917), цар Симеон је задао тежак ударац Византији и сасвим је протјерао са Балкана. Источна граница Бугарског царства почињала је од Црног мора, па преко Једрена, Сера, Бера, све до Крфа. Граница Царства била је тек нешто више од стотину километара удаљена од Цариграда. На западној граници Бугарског царства налазила се кнежевина Дукља, која је захваљујући његовом ширењу, стекла потпуну политичку независност од Византије. Своју независност Дукљанска кнежевина је сачувала до краја X вијека.

Крајем X вијека Дукљом је владао кнез Владимир, а територија његове државе простирала се између ријеке Бојане и Боке Которске, односно, између јадранске обале и горњег тока ријеке Мораче. Кнез Владимир се трудио да од Византијског царства издејствује подршку у случају да његову земљу нападне македонски цар Самуило. Крајем 990. године кнез Владимир је у Цариград послао и изасланство које је требало да о томе преговара, али његови посланици до Цариграда нијесу стигли. Не можемо утврдити да ли је кнез Владимир поново тражио по-

моћ од Византије, иако је опасност од Самуиловог напада била све извјеснија.

Чим је 997. године Самуило освојио Драч, напао је и Дукљу. До првог сукоба македонске и дукљанске војске дошло је око ријеке Бојане. У тој бици македонска војска је победила, а кнез Владимир је заробљен и одведен на Самуилов двор у Преспу. Македонски цар је лако покорио дукљанску државу, иако неке градове, попут Улциња, није успио да заузме. Жеља да стигне што даље у свом освајачком походу кроз Далмацију, вјероватно је утицала да прекине опсаду Улциња и настави према Дубровнику и Задру.

У заточеништву код македонског цара, кнез Владимир је остао извјесно вријеме, а онда је враћен у Дукљу - као Самуилов намјесник. Како се наводи у „Љетопису попа Дукљанина“, једном од најважнијих извора за најранију историју Дукље, цар Самуило је дукљанском кнезу дао своју кћер за жену и послао га у „земљу и краљевину његових отаца“. Поред Дукље, Владимир је добио на управу и драчку област. Од тада па све до смрти цара Самуила (1014), кнез Владимир је био лојалан македонском цару. Исту лојалност показивао је и према Самуиловом насљеднику, цару Радомиру (1014-1015). Но, такво држање Владимирово није било довољан знак оданости за Радомировог синовца Владислава, који је, пошто је убио свог стрица, постао македонски цар (1015).

Владислав се вјероватно плашио да Владимир, као Самуилов зет, не гаји политичке претензије према македонским областима, па је, чим је дошао на престо, одлучио да освоји дукљанску државу и Драч, којим је управљао кнез Владимир. За остваривање тог плана требало је уклонити Владимира, па га је Владислав, обећавајући му сигурност, позвао у Преспу. Дукљански владар није повјеровао у Владислављеве ријечи, и затражио је да му као симбол гаранције пошаље дрвени крст. Када је тај крст добио, кнез Владимир се упутио у Преспу. Цар

Владислав је, ипак, погазио обећање и у Преспи убио Владимира (1016).

Недуго након тога, напао је на Дукљу и драчку област, али је у тим борбама његова војска доживјела пораз, а он погинуо (1018). Македонско царство се убрзо распало, а његову територију запосједа византијски цар Василије II (976-1025). Исту судбину доживјела је и дукљанска држава, која се од тада налази под влашћу Византије.

У вријеме византијске власти у Дукљи, почетком XI вијека, један од византијских намјесника био је и кнез Војислав, брат од стрица кнеза Владимира, а можда и Владимиров брат. Он је, како се наводи у „Љетопису попа Дукљанина“, подстицао Византинце да што суровије поступају с народом, како би на тај начин изазвао устанак. До устанка је изгледа и дошло тридесетих година XI вијека, када се Дукља и ослободила власти Византије. Али, њена независност није дуго трајала. Византија је 1035. или 1036. успјела да поново покори Дукљу, а Војислав је заробљен и одведен у Цариград. На ко зна који начин Војислав је успио да се ослободи заробљеништва, вјероватно 1039. године, и да дође у Дукљу. У Дукљи је подигао устанак и поново ослободио земљу од византијске власти. Војислав је био први балкански кнез који се у XI вијеку успио ослободити Византије. Осамостаљивање Дукље Византија није могла мирно гледати, па је цар Михаило IV (1034-1041) наредио поход на Дукљу.

До похода византијске војске на Дукљу дошло је 1040. године. Битка се одиграла између Скадарског језера и Румије, вјероватно у Црмници. Дукљанска војска је напала на византијску из два правца и успјела да унесе потпуну пометњу у непријатељске редове. Византијска војска се у највећем нeredу повлачила према Бојани, а њен командант Арменополо је погинуо. Дукљанска војска, чијом су главнином командовали кнез Војислав и његов син Радослав, а помоћним одредима Во-

јислављеви синови: Гојислав, Михаило, Сагањек и Предимир, сасвим је поразила византијску.

Након ове побједе, кнез Војислав је успио не само да очува независност Дукље, већ и да је територијално прошири. Поред државног средишта, које је чинио простор од мора до горњег тока Мораче, и од Бојане до Будоша, Дукља се проширила до Неретве, тако да су у њеном саставу били Травунија и Захумље. Двије године касније, Византија је поново покушала да покори Дукљу, придобивши на своју страну рашког жупана, босанског бана и хумског кнеза. Византијска војска је и овог пута била вишеструко бројнија. Наводно је имала више од 40.000 људи, а византијски историчар Јован Скилица тврди да је, чак, било 60.000 војника. До одлучујуће битке дошло је почетком октобра 1042. на планинском простору између Бара и Црмнице. Према „Љетопису попа Дукљанина“ дукљанска војска је побједила византијску захваљујући ратним варкама и коришћењу планинских кланаца. У историографији се овај сукоб назива - „Барска битка“. Овом побједом коначно је осигурана политичка независност дукљанске државе од Византијског царства.

О владавини кнеза Војислава, послје Барске битке, нема готово никаквих података. Претпоставља се да је убрзо умро, можда већ 1043. године. Након његове смрти, према „Љетопису попа Дукљанина“, свих пет Војиславових синова добило је по један дио државне територије на управу, али је врховна политичка власт у Дукљи припала његовој удовици и њиховом најстаријем сину Гојиславу. Њихова власт није дуго трајала, јер је Гојислав убрзо убијен, а његова мајка је умрла. Послје њене смрти на чело дукљанске државе дошао је њен млађи син Михаило. Он је ступио на пријесто око 1046. године. Изгледа да је Михаило одмах по доласку на власт одузео својој браћи области којима су управљали и дао их је својим синовима. Нови дукљански владар учинио је и крупне промјене у спољној политици. Недуго по доласку на власт поправио је односе с Визан-

тијом, исказујући жељу да буде њен савезник. С византијским царем Константином IX (1042-1055) успоставио је и породичне везе, оженивши се блиском царевом рођаком. Од Византије је добио и титулу протоспатора, што је по важности осма чиновничка титула у царству.

Добри односи Дукље и Византије промијенили су се 1072. године, јер је дукљански владар покушао да искористи тешко стање у коме се Византија нашла након пораза у рату са селџучким султаном и губитка територија на Апенинском полуострву. Желећи да ојача своју политичку позицију и преузме неке сусједне приморске градове, који су били под влашћу Византије, Михаило Војислављевић се 1072. укључио у устанак македонских Словена против византијске власти, не би ли уз помоћ Македонаца одаљио моћну царевину од својих граница. Михаило је устаницима послао свог сина Бодина и војсковођу Петрила, с одредом војника. Бодин и Петрило су једно вријеме доста успјешно ратовали против византијске војске, па су устаници Бодина чак прогласили царем. Но, византијски војсковођа Саронитис успио је у бици код Пауна (недалеко од Урошевца) да порази Бодинову војску, а Бодина зароби. У византијском заробљеништву Бодин је остао до 1078. године, одакле су га ослободили људи које су његов отац и стриц за тај задатак унајмили. Несумњиво да ослобађање Бодиново не би ишло тако лако да у то вријеме нијесу наступили велики метежи у Византији, који су почетком 1078. довели до збацивања цара Михаила (1071-1078).

У вријеме док је Византија проживљавала тешке дане, Михаило Војислављевић затражио је од папе Гргура VII да му призна краљевску титулу и пошаље краљевске знаке. Папа је обећао да ће удовољити Михаилу уколико пошаље у Рим барског бискупа, који треба да га извјести о Михаиловом држању у сукобу који је 1074. године избио између Дубровчана и дубровачког бискупа Виталиса II, који им није био по вољи. Чим је